

Oxuyacağınız mətnlər Furuğ Fərruxzadənin qardaşı Firiduna yazdığı şəxsi məktublardan bir neçəsidir. Məktublar əllinci illərin sonu, altmışıncı illərin əvvəllərində yazılmışdır. Həmin vaxt Firidun Almaniya təhsil alır və işləyirdi.

Firidun Fərruxzadə (1938-1992) barədə qısa məlumat

Məşhur İran şairəsi Furuğ Fərruxzadənin qardaşı olan aktyor, şoumen, şair, müğənni, bəstəkar və siyasi fəal Firidun Fərruxzadə 1938-ci il, oktyabr ayının 7-də Tehranda dünyaya gəlmiş, bir müddət İranda oxuduqdan sonra ölkəni tərk edərək Münhen, Vyana və Berlində hüquq və politologiya təhsili almışdı. "Marks əqidəsinin Almaniya Demokratik Respublikası kilsə və hökumətinə təsiri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını Münhen Lüdviq-Maksimilian Universitetində müdafiə etmişdi. 1962-ci ildə Oksfordda tanış olduğu alman-polak qadını Anya Buçkovski ilə evlənmiş, Rüstəm adlı bir oğlu dünyaya gəlmişdi. Şeir və teatrla əlaqəli biri olan Anya ilə tanışlıqdan sonra Firidun almanca şeir yazmağa başlayır və 1964-cü ildə "İkinci fəsil" adlı şeirlər kitabını çap etdirir. Beş ay sonra kitab "Berlin şeir mükafatı"na layiq görülür. Firidun Fərruxzadə 1966-cı ildə Münhen radio və televiziyaşında işə başlayır və "Alp küçələri" adlı bir proqram hazırlayır. Bir il sonra İrana qayıdaraq həmin işi öz vətəninə davam etdirir. "Gümüş qərənfil" və "Cümə bazarı" adlı şou-proqramları daha çox uğur qazanır. Anyadan boşanmış Firidun 1974-cü ildə əslən Məşhəddən olan Təranə ilə evlənir, daha sonra ondan da boşanır. 1979-cu ildə baş vermiş İran İslam İnqilabından sonra həbs edilir. Daha sonra buraxılır və ölkəni tərk edərək ABŞ-a, sonra da Almaniya mühacirət edir, Bonn şəhərində məskunlaşır və yaradıcılıq fəaliyyətini davam etdirir. Ölümündən bir il əvvəl Avstriyada Huşəng Allahyarinin rejissorluğu ilə "Vyana - eşqim mənim" komediya filmində baş rola çəkilir. 1992-ci il, avqust ayının 7-də Bonn şəhərində, yaşadığı evin mətbəxində məlum siyasi səbəblərdən bıçaqlanaraq qətlə yetirilir. Məzarı Bonnda - Nordfriedhof məzarlığındadır.

“...Ailəmizdə ilk öləcək şəxs mənəm...”

Furuğ Fərruxzadənin qardaşı Firidun Fərruxzadə yazdığı məktublar

Məktublar

1.

Əzizim Feri. Ümid edirəm ki, halın yaxşıdır. Xahiş edirəm, neçə həftədir sənə məktub göndərmədiyimə görə məndən inciməyəsən. Tanrıya and olsun, işim o qədər çoxdur ki, yemək yeməyə belə vaxtım yoxdur. Sənin üçün çox darıxmışam. Dərsinin lap tez bitməyini və sənin gəlməyini o qədər çox istəyirəm ki...

Bu gün sənin üçün iki yüz marka göndərdim. Daha artığını göndərməməyimin səbəbi maddi baxımdan pis bir şəraitdə yaşamağımdır. Adətən, hər ayın ortasında pulsuz qalıram və köməyə heç kəsım yoxdur. Buna baxmayaraq, daha artığını istəşən, yenə də göndərerəm. Ənəmlı olan sənin dərs oxumağın və daha yaxşı yaşaya bilməyındır.

* * *

2.

Əzizim Feri. Kartoçkan çatdı. Onu dəfələrlə oxudum və pərt oldum. Sən insandan uzaq olanda insanı sevir, insana yaxın olanda isə əksinə hərəkət edirsən... Buna baxmayaraq, səni və sənin dəliliklərinı çox sevirəm. Sən mənim özüm kimisən.

3.

... Bir neçə gün öncə məktubun

çatdı, özü də təzə şeirlərlə birlikdə, çox-çox sevindim. Sənə müntəzəm olaraq cavab yazmağıımı istəşən də, fürsət tapa bilmirəm. Halınız çox yaxşı olmalı ki, heç hansınız anaya məktub göndərmirsiniz. Davamlı şəkkildə şeir yazdığın üçün xüsusən sənin kefin kök, damağın çağ olmalıdır. Eşitdiyimə görə, həm də uşaq sahibi olursan! Nə isə. Ferican, şeirlərini oxudum. Sənin öncədən istedadın var idi, heç təəccüblənmirəm. Şeirlərin mövzu, hiss və hisslərin zərifliyi baxımından tamamilə təşiredici və çox yaxşıdır. Amma alman dilində hansı vəziyyətdə ola bilər, forma və quruluşu dil və ritm baxımından necədir, bilmirəm.

Hərçənd ki, bu məsələlər ikinci dərəcəli əhəmiyyət daşıyır. Əsas mövzu şairin anlayış (conception) tərzı və dünyagörüşüdür. "İstəyirəm daxili dincliyim üçün..." sözləri ilə başlayan son şeirindən çox zövq aldım. Belə ki, ondakı təsvirlərin və fikrin arxasında dərin, ürəkə bir insan hissi var idi. Elə bir mistika və təslimiyyət dolu hal ki, insan öz hiss və fikir təcrübələrində püxtələşib təşəkkül tapmayınca bu məsələləri bu şəkildə ifadə edə bilməz.

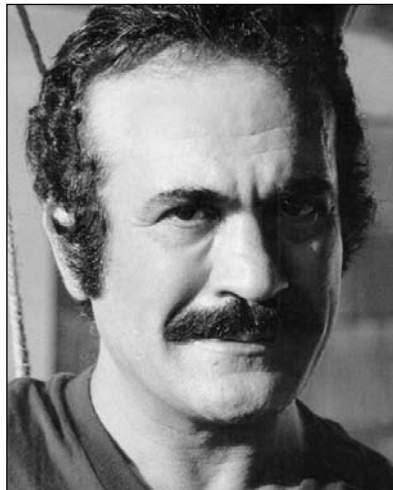
Davam etməlisən. Mən əminəm ki, sən əla və yaxşı olacaqsan. Yaxşısı budur ki, Sırusla (alman dilində yazıb-yaratmış fars şairi Sırus Atabay (1929-1996) - tərc.) əlaqə yara-

dasan. Düzü, yadıma düşməyi yaxşı oldu. Onun Tehranda olduğu keçən ilə qədər bir-birimizlə xeyli dostlaşmışdıq. Sonra bir dəfə payızın əvvəllərində yoxa çıxdı, uşaqlar Almaniya qayıtdığını dedilər və mənim daha ondan bir xəbərim yoxdur. Salamımı ona çatdır. Şeirlərini mənə göndər və onları çap etdirməyə çalış. Bunların hamısından daha ənəmlisi isə, daha çox düşünməyə səy göstər. Bilmirəm, əvvəldən düşünə bilirsən, ya şeirlərinin göstərdiyi kimi, doğrudan da, dəyişilmişən. İstənilən halda, mənim arzum sənin uğur qazanmağındır...

Burada çox yalnız qalmışam...

Yalnızlığın basqısı ilə heyvan kimi işləyirəm və sizlərin gətirdiyini, daha qayıtmayacağını unuduram. Cüzamlıların həyatı barədə bir film hazırlamışam, uğurlu olub...

Həyat belədir: özünü ya uşaq, ər və ailə kimi təztaşılan və adi səadətlərlə aldatmalısən, ya da şeir, kino, incəsənət və s. şeylər kimi gectayılan və ağılasıqmaz səadətlərlə! Amma, istənilən halda, həmişə yalnızsan və yalnızlıq səni yeyib xırdalayır. Çox sınıxmışam, saçlarım ağarıb, gələcəyin fikri məni boğur, amma nə isə... Nə isə. Nə isə... Deməli, vəziy-

yazmağımanın səbəbi işimin çoxluğu idi, fürsət tapmamışam. Şeirlərin, xüsusən bu sonuncular əla idi. Həqiqətən əla. Mən təəccüb edirəm və özüm özümdən soruşuram ki, sən bu ağıl, idrak və hissi haradan çıxarmısan? Sənə yaraşmır, Feri, mənim səfəhim. Sən çox uşaq idin. Bilmirəm, bəlkə də, indi böyümüşən, həyatın necə bir üfunət və eyni zamanda necə bir mərəkə olduğunu anlamısan. İstənilən halda, sən get-gedə möhtərəm Fərruxzadələr ailəsində birinci yeri əldə edirsən. Təklif edirəm ki, farsca da şeir yazasan, vəzn və qafiyəyə riayət etməyin lazım deyil. Sözlərin ritmi ilə dinlənilməyə dəyər bütöv bir hərəkət yaratmağa çalış. Yəni qulaqda bir növ vəznə çevrilsin.

Hər halda, sən şairsən və bu, ənəmlidir. Əgər bunu özündə yetişdirə bilsən, oyunu qazanmısan deməkdir.

Halım pis deyil. Ürəyim sıxılıb. Həmişəki kimi həyatım problemlidir və heç nəyim qaydasında deyil. Nə qəlbim toxdur, nə də bədənim. Heç nəyə güvəncim qalmayıb. İstənilən halda, insan bir yerə çatmaq üçün bir çox məhdudiyyətlərə dözməlidir. Bu günün, demək olar ki, ən böyük şairi olan Nima (müasir fars şeirinin banisi Nica Yuşic (1895-1960) - tərc.) deyir:

*Sinəsində dağ görməyən
bu dövrandə çırağ görməz.*

Yaxud:

*Nədənə azaltmalısən
nəyəsə artırmaq üçün.*

Məsələ bax budur. Yəni şair olmaq istəyirsənsə, özünü şeirə qurban et. Bir çox sözlərdən, haqq-hesablardan keç. Bir çox sadə və qanəedici xoşbəxtlikləri kənara qoy. Öz çevrənə bir divar hör və bu divardan daxiləki mühitdə dünyaya gəlməyə, təşəkkül tapmağa və müxtəlif məfhumların müxtəlif mənalərini kəşf etməyə yenidən başla.

Mən həmin işi görürəm, amma çətindir, çox çətindir. Mətanət və güc tələb edir...

Bəzi vaxtlar düşünürəm ki, bu həyatı tərk etmək mənim üçün bir sənəyətlik işdir, çünki nəyəsə bağlılığım yoxdur - köksüz bir adamam. Məni qoruyan ancaq sevməyimdır, amma nə faydası var?..

Ah, Ferican, bu sözləri niyə yazdığını bilmirəm, amma ürəyim sıxılıb. Sıxılıb, sıxılıb və burada çox yalnız qalmışam, siz hamınız getmisiniz. Anam həmişə qüssəlidir, atama da ancaq "Salam" demək olur.

6.

İndi qışın ortasıdır və mənim hələ də sobam yoxdur. Pulum da yoxdur. Buna rəğmən həmişə səni düşünürəm. Olsa, səndən eşirgəmə-rəm... Evlənmək uşaq oyunu deyil və toy mərasimindəki, habelə evlənməyən adındakı gözəllik adamı aldatma-malıdır. Bir qız gəlib adamın həyatına şərik olarkən adamdan onu himayə və idarə etmək gücü ummuş olur. Sən nə vaxt bu gücü özündə görsən, evlən.

Davamı səhifə 13-də

“...Ailəmizdə ilk öləcək şəxs mənəm...”

Füruğ Fərruxzadənin qardaşı Firidun Fərruxzadə yazdığı məktublar

(Əvvəli səhifə 12-də)

7.

Ferican. Ümid edirəm ki, halın yaxşıdır. Getdiyin gündən bəri sənə cəmi bir məktub göndərmişəm, inşallah ki, inciməmişən. Zəruri hallardan başqa çox da məktub yazan biri olmadığımı bilirsən. İndi də yalnızlıqdan əziyyət çəkdiyini yazdığın üçün üzüldüm və düşündüm ki, bəlkə, mənim məktubum səni bir az sevindirə bilər.

Amma sən, istənilən halda, yalnızlığa və bu həyat tərzinə alışmışsan. Çünki qarşında məcburən bizdən uzaqda yaşayacağın çox illərin var. Məndən və səndən daha dərrakəli adamlar deyirlər ki, sivil insan yalnızlıqda yalnızlığı hiss etməyən şəxsdir. Sən özün üçün daxili bir dünyaya, eləcə də, ruhən və fikrən sabit dayaqlara malik olmalısan. Yəni camaatın arasında yaşadığın halda özünü qətiyyənlərə onlara möhtac bilməyəsən. Camaat bizə özümüzün əldə etməkdə aciz qalacağımız heç bir şeyi vermir. Camaatdan adama yalnız əzab, narahatlıq və əbəssə həykü qismət olur. Hətta atadan, anadan və ailədən də.

Sən gələcəyi düşünməli, işləməli və camaatı unutmalısan...

Onca müddətdən sonra səni Tehrandə görərkən nə qədər sevindiyimi bilmirsən, çox dəyişmişən... Mən sənə təəccüblə baxırdım... Burada görüb tanıdıkların barədə olan baxışın tamamilə doğrudur...

Bir neçə nəfərdən başqa qalanları heçdirlər... Və heçdirlər, yalnız o bir neçə nəfərin həyatını darmadağın etmək üçün vücuda gəliblər. Çünki özləri heç nə bacarmır, ancaq danışırılar... Mən bunlardan şikayət etmirəm, çünki işləmək, ya düşünmək yerinə bir yığın hoqqabaza vaxt ayırmağa deyirəm. Amma sən bilmirsən. Bunların nə olduqlarını hələ də yaxşı bilmirsən...

İndinin özündə də bəzi vaxtlar oturub ağlayıram...

Keçmiş həyatdan bütünlüklə qopmuşam. Hal-hazırda boyu çiyinə qədər çatan Kamini (məhkəmənin hökmü ilə Fəruğun əlindən alınaraq atasının himayəsinə verilmiş oğlu rəssam və şair Kamyar Şapur (1952-2018) - tərc.) küçədə görəndə ancaq bədənini titrəməyə, üreyim də partlamağa başlayır. Amma onu istəmirəm, istəmirəm. Bu əlaqə və bağlılıqların faydası nədir?

Mən çox bədbəxtəm, Ferican və bunu heç kəs bilmir. Hətta özüm də bilmək istəmirəm. Çünki bu məsələ ilə üz-bəüz olduğum vaxt edə biləcəyim tək iş özümü pəncərədən aşağı atmaqdır.

Ah... Ağzıma gələni yazıram. Sən payızda gələndə söhbət edərik və inşallah, payız gələr. Anyanı öp. Şeirilərini mənə göndər və unutma ki, həyat bax budur. İşlə və yenə də işlə.

8.

Evde baş verənlər bildiyin kimidir. Mən sənin təsəvvür etdiyinin əksinə, səni həmişə sevmişəm. Amma bəzi vaxtlar sənin uşaqsayağı davranışın məni narahat edirdi. Bəlkə, mən də eqoist bir adam olmuşam, indi isə deyiləm. İndi mən yalnız insan olmağa çalışıram... Bilirsən, Ferican, həyatda heç nə önəmli deyil, çünki heç nə həqiqi və qalıcı deyil... Qalan yalnız işdir və bu iş bizim özümüzükdür.

Münhenin küçələrində gəzəndə məni də xatırla. Çünki mən Münhen şəhərini çox sevmişəm. Xüsusən də Leopold küçəsini...

9.

Əzizim Ferican. Xəbərini müntəzəm olaraq qəzetlərdə oxuyuram. Məlum olur ki, işin yağ kimi gedir. Axmaq olma və başqa iş-filan fikrini başından çıxar. Sən bilmirsən, bilmirsən və yenə də bilmirsən...

Axi mən burada nə olmuşam ki, sən də olmaq istəyirsən? İki ildir ki, almanca şeir yazırsan və özünə görə bir adam olmusan. Mən on ildir ki, şeir yazıram və hələ də əlli təməne ehtiyacım olanda gərək başımı tutub bədbəxtlikdən ağlayım. Bir kitab çap etdirmək istəyəndə nəşirlər əllərini zorla ciblərinə salıb min түмән müəlliflik haqqı verir, o kitabı da min dəfə donquldana-donquldana çap edirlər. Üstəlik, kitabın ən çoxu iki min tirajla çap olunanda illər boyu mağazaların vitrinində qalır ki, əlli ədədi satılsın. Sonra da başdan-ayağa səbz-i-qovurma xuruşu və qorxunc cinayətlərdən bəhs edən dörd düşük dərgidə dörd axmaq, bisavad, şüursuz adam tərəfindən sənət tənqidi adı ilə ələ salınsın. Bax beləcə, sən bu şeyləri bilmirsən. Alman dilində şeir yazırsan. Ziyalı və inkişaf etmiş bir mühitdə yaşamaqdasan. İşləyirsən, uğur da qazanmışsan. Daha niyə gəlmək və burada bir yığın axmağın arasında şöhrət qazanmaq istəyirsən? Bunun sənin üçün nə dəyəri var?

10.

Heyif ki, mənim sözümə qulaq asmır, olduğun yerdə işinə davam etmirsən... Gəl, əvvəl-axır bir iş görəyik... Etdiyin tərcümələri göndər, mən

düzəldim. İndi də bizim uşaqlar bir mətbuat və kitab nəşri müəssisəsi yaradıblar və ayda beş kitab çap etmək istəyirlər. Göndərsən, mən onların çapını "Cəvanə" nəşriyyatının seiriyasında düzüb-qoşaram. İşin çatışmayan tərəfi budur ki, sən də digər Fərruxzadələr kimi yüz bıçaq düzəldirsən, birinin də sapı yoxdur. Həmişə söz verirsən, az əməl edirsən. Bir müddətdir Sirusdan xəbərim yoxdur, Berlindəki ünvanı sənə vərsa, mənə göndər.

Və həmçinin sənə alman nəşriyyatından yaxşı ədəbi məqalələr vərsa, tərcümə et, sənin üçün çap edim. Biz Rəyayi (hal-hazırda Parisdə yaşayan İran şairi Yəduallah Rəyayi (1932) - tərc.) və Şamlunun (İran şairi Əhməd Şamlu (1925-2000) - tərc.) köməyi ilə "Honər" adlı həftəlik bir dərgi çıxarmaqdayıq, təzə məqalələrə çox ehtiyacımız var...

Canım Feri, mənim məktub yazmamağımdan gileyilmə. Sən yaz, mən oxuyuram. Yazdıqlarını nə qədər maraqla mütləq etdiyimi bilirsən. Sonuncu şeirlərin şahənədir və hələ də sənin o qədər səfəhliyinə rəğmənin bu cür gözəl yazmağına inanmıram. İndi idarəyə gəlməyirəm, maşın da eləcə qapının ağzında dayanıb siqnal verir. Anyanı öpür və onu Tehrandə görməyi arzu edirəm.

11. Son məktub

Nə qədər qüssəli olduğumu və üreyimin necə sıxıldığını bilmirsən. Sizlər gələne qədər mən boğulmuş ola bilərəm - nə faydası var? Bütün bu işlərin nə faydası var?

İndiyə qədər sevinirdim ki, ən azından sən orada həyatından razısan, işləyirsən və işdə bunca uğur qazanmışsan. İndi isə qayıdırsan və mənim heç bir nəsihətimin sənə təsiri olmayıb. Heyif!..

Burada sən gərək o kəslərin arasında yaşayassan ki, mənim bütün həyatımı parçalayıb yox etdilər. Bunlar heçdirlər, heçdirlər, heçdirlər... Bunlar bu gün sənin şəklini yüz dəfə öz dərgilərində çap edib zorla başqalarına yedirirlər, sabah isə oturduları bütün yerlərdə sənin əleyhinə danışmaqdan savayı heç bir işləri olmaz... Bilmirəm sənin təhəmmül gücün hansı ölçüdədir. Mən özüm olmağı bacarım deyə bunların arasında yaşamışam, bunların arasında ölmüşəm, bəs sən?..

Mən də sənin kimi küçəmin toz-torpağına, Əmiriyyə prospektindəki dilənçi uşaqlara, göyərçinlərə, itlərə və günəbxan güllərinə aşiqəm. Ancaq sən bunları kim üçün izah etmək istəyirsən?

Sən sadələvhçəsinə, öz pak və uşaqsayağı duyğularınla yaşayırsan. Bunlarsa sənin həmin duyğularını məsxərəyə qoymaqla qidalanacaqlar.

Mən bu şeylərə adət etmişəm və bu təlxəkləri yaxşı tanıyıram. Sən də gəl, onları daha yaxşı tanı. Sənin və əziz Anyanın gəlişini gözləyirəm. İstənilən halda, ailəmizdə ilk öləcək şəxs mənəm və məndən sonra sənin növbəndir, mən bunu bilərəm.

Qurbanın Fəruğ

**Fars dilindən
tərcümə edən:
Məhəmməd Nuri**